

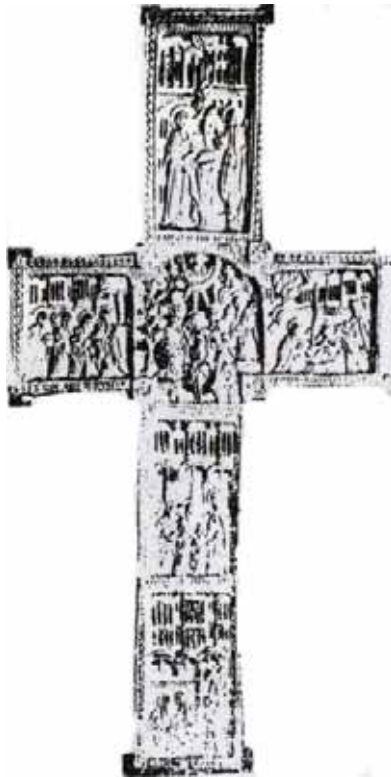
ПРАВИТЕЉСТВУЈУШЧИ СОВЈЕТ СЕРБСКИЈ

У Манастиру Боговађа у јесен лета 1805

Печат Манастира Боговађа с краја XVIII века

Приредио Радослав П. Јовановић
2005 Лајковац

Крст Хази Рувима

Манастир Боговађа средином XX века

ПРАВИТЕЉСТВУЈУШЧИ СОВЈЕТ У БОГОВАЋИ

Теодор Филиповић (познат као Божа Грујовић), рођен је у Руми 1776.године. Старином је од Грујића из тамнавског села Врела. Грујићи су се у Врело доселили у првој половини осамнаестог века, за време Аустријске управе, из села Остружањ у Подгорини. Славе Светог Арханђела Михајила. Селили су се у Срем. Божа Грујовић је евангелистички лицеј завршио је у Шопроњу, Сегедину и Пожуну а права у Пешти. Адвокат је постао 1803. године а почетком наредне, 1804, године постављен је за професора права на Харковском универзитету. На позив Петра Чардаклије и проте Матеје придружио се депутацији српских устаника која је ишла у Петроград. Српској депутацији у Петрограду пребацивали су да вођа устаника Карађорђе убија и „неправде чини“. Депутати су бранили вожда говорећи да „Карађорђе од сваке оне нахије која је на Турке устала, заиште од нахије најбољега и правосудног човека, и тако од сваке нахије по једнога са собом води, и сваког кривога даде оним људима те пресуде, и какву каштигу они изрекну, он, Карађорђе, даде својим момцима те изврше.“

На то им је Чарториски, руски министар иностраних дела, одговорио:

„Ако је тако, то је добро; ако и није, нека буде! И ваља да имате синод. Јербо нити ће Русија нити икаква држава корешпондирати са једним човеком, но са народом и са синодом.“

Тако се јавила потреба за оснивањем Правитељствујушчег Совјета а његов идеолог је био Божа Грујовић, који се и вратио са српском депутацијом у Србију, где остаје да ради на дипломатским пословима. Умро је млад, 1807. године од туберкулозе, у Новом Саду. Доцније је његов брат Михајило такође био секретар Совјета.

Депутати су се вратили у земљу у јануару и већ средином месеца прота Матеја и Јован Протић имају састанке са Карађорђем и осталим српским старешинама, „мирским и духовним“ да би се договорили око оснивања синода.

Божа Грујовић се до априла месеца задржао код својих у Срему, а онда пређе и сам у Србију. Боравио је код проте у Бранковини и ту је дошао на идеју да се будућа законодавна институција назове „Правитељствујушчи Совјет“. Грујовић је говорио проти да ће овај Совјет касније постати законодавно тело у земљи, и да ће деловати, према врховном поглавару, у границама о којима ће он, Божа, касније „устројство сочинити, и у своје време, на опште размотрење и одобрење поднети“. У почетку „Совет овај да ће се занимати са примањем тужби из народа, све провиђати, пресуђивати и колико могуће буде казнити и умањавати лупештва и зауздавати самовољство старешина“. По нацрту Боже Грујовића „Начални Правитељствујушчи Совјет Народни“ састоји се од 12 изабраних представника из 12 нахија и има председника који се бира сваког месеца између њих. Предвиђено је и 6 попечитеља (министара) који се такође бирају између чланова : за војску, финансије, правду, просвету и цркву, иностране и унутрашње послове. Предвиђен је и секретар.

У пролеће 1805. године Карађорђе и устаници пошаљу српске депутате на преговоре у Цариград. Депутати српски у Цариград стигну, али што због догађања у Србији, што због јаког утицаја јаничара у Порти, беху лоше дочекани. Порта изда ферман Хафиз – паши нишевачког пашалука, чинећи га у исто време и везиром београдским, да он сабере војску и да Србију прегази и освоји. Хафиз- паша по наредби портиној, сакупивши 30 000 војске, крајем јула крете на београдски пашалук. Али Срби их дочекају на Иванковцу. У рану зору, у недељу 6. августа, Турци су у неколико колона кренули на српске положаје. Ређали

су се турски јуриши... Сви су одбијени. Миленко Стојковић и његови саборци су се достојно бранили. Тада су се на Лудом брду појавили нови одреди српске војске. Карађорђе је са својом војском прешао набујалу Мораву. Под плаштом мрака Турци су побегли према Параћину. Исто вече од српског ђулета погибе и Хафиз паша. Срби пак после велике победе, већим делом кућама својим распуштени буду, да летину своју приберу. Карађорђе, наредивши да се граница добро чува, оде ка Београду. Прота и Грујевић сада, после великих победа устаника, поново раде на успостављању Совјета.

Јаков Ненадовић

Прота Матеја не одустаје од идеје да оснивачка скупштина Совјета буде у Боговађи: „Ја не сметајући са ума, да нам прво намерени синод ваља увести согласим Јакова, Милана, и кнеза Симу, као команданте. Пишемо Карађорђу, да нам 14. августа дође у Боговађу увочи Велике Госпође. Наредимо и разрежемо од ваљевске, београдске и рудничке нахије да оближњи крајеви, за 1000 за скупштину, сву потребу донесу у манастир Боговађу, и оближњи крајева буљубаше да доведу 7-800 момака с пушкама дугим, и то да буде све увочи Госпође у Боговађи. Довеземо оба топа, који ће на црквене возгласе пуцати и плотуне палити. Дозовемо ваљевскога владика Антима (истина да је био Грк, али света душа), који ће на светој тајни Карађорђа помазати светим миром. Божа је спремио једно слово врло возбудител но за слободу и трогателно, *које* ће се прочитати у цркви при помазанију Карађорђа, и шта је његова дужност, ишта на заклетви на себе прима; друго пак слово народу и војницима, на *пољу*, шта је сав народ дужан и прочаи да онде људе за синод изаберемо. Ми смо довели кмета Весу Велимировићаиз Љубинића за

Ваљевску, *Коју* Ивановића из Свилеуве за Шабачку. Милан довео Стојана из Берчића за Рудничку. Све је то у приправности било, и са радостију чекамо, да нам дође господар Ђорђе, да сутра на Велику Госпођу чинимо параде и церемоније.

Међутим...“Карађорђе примивши позив Јаковљев за скупштину, и разумевши из оног, на који конац Јаков ту скупштину сазивље, предлог, за који скупштину ваља држати, радо прими, јер је он и сам, увиђајући неопходност, неку законитост, за ограничење зликовачких поступака, желео“, али Јаковљево позивање нити је одобрио, нити је на ту скупштину ишао.

„Истина биле би просте, али би нас Србе здраво веселиле; *док* предмрак 14. августа дође татарин, *донесе* нам од Карађорђа писмо, да он у Боговађу не може доћи, *но* да је он наредио да буде скупштина у Борку *код* кнеза-Симине куће, но ми тамо да идемо. (Тога узрока нисмо дознали, зашто нам не дође; може бити није хтео себе понизити на наш позив, но он хоће, како и гди он рекне.) Како нам је свима собратим жао било, што не могосмо чинити наше намерене церемоније на славу како Карађорђа тако и целог народа! ... *Но* се повинујемо заповести, одберемо најотменији' око 300 људи и владика Антима, а проче отпустимо кућама. Дођемо у Борак, и тамо је све готово за скупштину. Разговори били су о свачему а о попуњавању на бојевима са џебане, да гледам о не само потрошено попунити но и више добавити, и да ћемо о јесени опет скупштину собрати, и колико се на скупштини одобри на вилајет порезати, да се дугови подмире и одуже.“

У уторак, 15. августа 1805. године (27. августа по новом календару), на Велику Госпођу, одржана је скупштина у Борку на којој је требало да се одобри оснивање Совјета Српског.. Прота о томе пише:

„Међу прочим разговорима у заседанију, ја опоменем: *Господару!* будући да сте ви и

све старешине обећали, да на првој скупштини синод поставимо, и да је то сав народ чуо, и да с нестрпенијем кад ће се синод установити погледа; а ово је скупштина, и сад је време!

Карађорђе: Којекуда, ето у скупштини пак бирај најбоље и кога хоћеш, пак људе води у манастир Вољавчу, и тамо седите!“

Након дужег разговарања и договарања, а након уводног излагања Грујовића, опште одобрено буде да се Совјет установи. Божа Грујовић са правим значајем Совјета у Борку пред скупштину није изашао. Он је увидео да би веће делатности Совјета у овом тренутку код српских старешина страсти њихове узбуркале. Он је израстање Совјета, у правом смислу његовог значења и деловања оставио времену на расположење.

Али, док су се тада у Борку сви лако сложили у том да се Совјет оснује, тешко је ишло доцније с одређивањем његове праве функције. Прота Матија је мислио да то буде највећа власт у земљи, која би издавала заповести и самим поглавицама; војводе су хтеле да Совјет скучи самог Вожда; а Карађорђе је мислио да ће то бити нека врста меџлиза за решавање спорова приватно-правне природе, који је у земљи свакако потребан. Када је Совјет покушао да прошири своју власт, управо да постане оно што је прота желео, Карађорђе осети о чему се ради и поче претити. Опколивши са својим момцима кућу у Смедереву, у којој је Совјет заседао, напери кроз прозоре пушке и позва их све да изиђу напоље: "Ласно је у врућој соби уређивати и заповиједати; него да вас видим сјутра у пољу, кад Турци ударе." Он се позивао на своје заслуге, и чисто хајдучки, са пушком у руци, натерао је Совјет да сагне главу и остане у улози коју му је он наменио.

Манастир Вољавча

Прота је одмах приступио послу:

„Ја одма искупим Весу Велимировића из Љубинића, за Ваљевску; Коју Ивановића из Свилеуве, за Шабачку; Стојана из Берчића, за Рудничку; Павла Поповића из Вранића, за Београдску; које смо за то определеније и довели. Преставим како Карађорђу тако и свима, и кажем који је за коју нахију. Карађорђе и сви рекну: *Да Бог да срећно!* - Тако је донешена одлука о оснивању Совјета.

„Сад – вели Карађорђе – узми их пак води у Вољвачу; и старајте се како вас Бог учи за сав народ српски, да би и мени терета мало скинули; а ја ћу тамо доћи.“

Манастир Вољавча се налази 40 километара од Тополе, на североисточним падинама Рудника, далеко не само од главних него и локалних путева. Цркву посвећену арханђелима Михаилу и Гаврилу, саградио је 1050. године „самодержец сербски“ Михаило Добросављевић. Црква је у наступајућим бурним временима срушена да би је обновио почетком петнаестог века властелин деспота Стефана, Михаило Кончиновић.

Године 1551. Турци су манастир тешко оштетили. Исте године га је, кажу записи, обновио један од Михаилових потомака. Турци су манастир попалили и 1759. године. Цркву су запечатали, прописали глобу од 330 гроша и ставили забрану на коришћење већег дела манастирског имања. Године 1762, захваљујући јеромонаху Алексију Јефремовићу и његовом брату Данилу, тражена глоба је плаћена, отета земља враћена а воденица и ваљарица откупљене.

Прота Матеја Ненадовић

У Источном конаку, који је 1765. саградио јеромонах Алексије, одржана је оснивачка седница „Правитељствујушчег Совјета“, на Велику Госпођу 1805.године.

„За председатеља овог Совета, изабран и постављен буде прота Матија Ненадовић, за чланове за сад, само Јован Протић из Пожаревца, и Петар Чардаклија, који је за овда у Цариграду налазио се; а за секретара Божа Грујовић, који је и породило мисао за установљење овог Совета.“

Карђорђе је изабрао Вољавчу за седиште владе због њеног положаја, скровитог места далеко од путева којима су ходиле војске. Совјет у манастиру није могао дуго опстати јер „нити је места било за обитавање чланова његових, који су се повремено умножавали, нити су се могле тамо прибављати жизне потребе...“ Прота је забележио:

„Онда ти ја и Божа и она четворица горе речена с места одемо у манастир Вољавчу, где само нађемо ватре и један арар брашна кукурузна калуђерскога. Манастир сиромашан, ћелије малене и ниске. Велике рудничке планине до манастира притисле, и једва човек с коњем дође а кола никако; нас шесторица и шест момчади једемо оно мало калуђерског брашна, али скоро да нестане. Пошљем нашега друга Стојана преко брда у Црнуће и даље, те нам нађе брашна и купи, и људи на леђи доносе, и по нешто пасуља. Кола никако лећи не могу. Гди који се помешта по доксату, гди спавамо. Наша је срећа што је било лето, како смо прави испосници са 'раном, јоште да је зима, онда Бог зна шта би било.

Нађемо једнога сељака, те нам отеса и начини од липовине астал и две клупе; наместимо у једну собицу; простремо једну мараму на астал, метнемо свето еванђелије и манастирски крст, и *око* тога чинимо заседаније. За чоју и друге мале канцелариске ствари поручили смо да се донесу. Одма нам дође кнез Јанко из Конске за Смедеревску, Ђурица из Ресаве за Ђуприску, Вукашин из Сабанте за Јагодинску, Јован Протић за Пожаревачку. Сваки је донео како се закleo, и од скупштине полномошчије. Чуше околни људи за синод и навалише као на светињу, тужити се и питати које зашто. Особито калуђери са старим дипломама, да им потврдимо. Друге смо људе задовољавали како смо умели, калуђере пак одбијали смо: да није синод јоште потпунио се, а и то требаће чекати да буде, и да скупштина привилегије потврди итд.

Дуже се у Вољавчи Синод није могао задржавати.

„Пошље мене дружина у Тополу и кажем господару Ђорђу какву оскудицу у хлебу и у свачему трпимо, а и сам је видео кад је долазио. Зато га молимо да нас макар где премести, макар у какво село, где бисмо имали штогод за јело и за коње купити.“

„Видим и сам да се мучите, али тако је сад време, а даће Бог и боље. Ја ћу писати Јакову и Милану нека каже боговађским калуђерима нека вам за дочек приправе, пак идите онамо.“ Прота се вратио у Вољавчу са добрим вестима. Тужакање је дозлогрдило вожду и он је Совјет, после само 30 дана рада у Вољавчи, концем септембра преселио у Боговађу.

„Трећи дан спремимо се и опростимо са пустињом вољавачком и пођемо у Боговађу. Ударимо на Тополу, где нас је лепо угостио, ми захвалимо господару, дођемо у манастир Боговађу.“

Калуђери на челу са игуманом Василијем Жарком лепо приме Совјетнике.

Манастирски конак у који се сместио Совјет у Боговађи подигнут је за време архимандрита Хаџи Рувима и игумана Василија Петровића кога су звали Жарко. Лежи на масивном полуподруму, сазиданом од камена с подземним излазом. У случају нужде се

кроз овај тунел могло лако стићи до непрегледне шуме. Подрум је зидан много раније, а касније су му додате две просторије и ходник.

Стари конак манастира у Боговађи

У манастиру је и дан- данас жива прича о данима када је Совјет заседао у Боговађи и када га је за то кратко време знао изненада посетити и Карађорђе. У та смутна времена иако су устаници контролисали територију ваљевске и колубарске нахије, јаки Турски одреди из утврђених градова трагали су за вождом и Совјетницима.

“ У подруму скупштине је постојао дугачак тунел који је излазио с друге стране брда, према селу Пепељевцу. Постоји и данас, само је зазидан. Кад би се црквена звона огласила са звоника цркве Светог Ђорђа знало се да Турци надиру. Горе су били смештени извиђачи који би звоњавом алармирали Совјет. Чланови Совјета би мирно сишли у подрум и ушли у тунел затварајући врата. На самим вратима била је живописна слика турског султана . Када би Турци ушли у подрум видели би слику султана коју нису смели ни дотаћи. Попадали би на колена и вратили се назад. Зграду Совјета дирали нису, због тога је она и данас у првобитном стању.”

На спрату се налази шест мањих просторија (ћелија) - у које се улази из дугог ходника.

Цела зграда је била покривена четвороводним кровом са ћерамидом. Игуман је своју собу уступио за одржавање седница Совјета, а по ћелијама су се разместили совјетници.

Ручавали су заједно са калуђерима у великој трпезарији у приземљу.

„Поделитемо собе и кварире; одредимо најлепшу игуманову собу за заседаније. Са калуђерима у великој трапезарији ручавамо заједно; сад нам се чини да није лепше ни цару. У том ту нам дођу наручене ствари, као: зелена чоја, чираци, маказе, хартије, восак и проче кнцеларијске потребе. Простремо чоју по лепом асталу, исправимо евангелије и боговађски велик сребром оковани крст. Сад наставимо радити што смо у Вољавчи почели. Тј. пишемо у сваку нахију: да сакупе општу скупштину од нахије, војене поглаваре, попове, калуђере, буљубаше, и од села по 3 – 4 и 6 људи, и да између себе

изберу по три најразумнија и најбогобојажљивија и који су у народу као правдољупци познати, и да их закуне скупштина.“

Хаџи Рувим и Хаџи Ђера пишу жалбу султану у Боговађи

Тако је Совјет у Боговађи „само судио, ако му је ко на суд дошао.“

„Седећи ми у Боговађи, и частили смо се са калуђерима- премда смо и ми понешто куповали, али не све.“

Два писмена калуђера, игуман Мојсеј и јеромонах Неофит, из Дрена, помагали су Божи Грујовићу у писању концепата и преписивању одлука Совјета.

„Зато треба нашим калуђерима благодарити, што су нам монастире сачували, где се наше свештенство учило, и нашу веру и обичаје сачували.“

Те јесени стигне у Боговађу из Петербурга наручен печат Правистељствујушчег Совјета.

„На овом печату била су два грба: грб Србије са крстом и четири огњила, и грб Тривалије, са свињском главом и забоденом у њу стрелом. Они су оба, један с другим на стрели

сједињени били, и оба су имала одозго круне, међу њима је израстао крин, а над обојима њима, светлило је сунце, са спуштеним лучама до самих круна.“

Печат Правителствујушчег Совјета

Изабрани чланови Правителствујушчег Совјета заклињали су се на крсту који је прота донео из Русије. Био је то менсигани крст украшен сребрним медаљонима. У току јесени 1805. године смедеревски Турци убију старешину смедеревске нахије Ђушу. Карађорђе сабере на брзину нешто војске из београдске и крагујевачке нахије и из целе смедеревске, па нападне Смедерево. „Пише мени, одем из Боговађе, тучемо Смедерво и узмемо. Он заповеди, одем у Боговађу, допратимо Совет у смедеревски град, и тамо седимо.“ Већ у току децембра 1805. Совјет уреди своје канцеларије у Смедереву. У Совјет улазе и Вукоман из нахије Јагодинске, Аврам Лукић из нахије Пожешке, Младен Миловановић из нахије Крагујевачке, Јанко Ђурђевић из нахије Смедеревске и Милија Здравковић из нахије Ђупријске.